

УДК 339.92

Лапіна Ю.Г, аспірант кафедри міжнародної економіки
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО БАНКІНГУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У публікації підлягають розгляду питання аналізу сучасних тенденцій щодо особливостей розвитку інвестиційного банкінгу у після кризовий період в розвинутих країнах світу та в Україні. Наводиться порівняльний аналіз специфіки функціонування даної спеціалізованої банківської діяльності в умовах розвитку світової фінансової архітектури.

Ключові слова: інвестиційний банкінг, фінансове посередництво, корпоративні банківські послуги, Базель III.

Lapina Yu.G.

MODERN INVESTMENT BANKING TRENDS: PROBLEMS AND PROSPECTS

The paper underlines the analysis of current trends of investment banking features in post-crisis period in developed countries and in Ukraine. The article gives comparative analysis of investment banking specific operations in the modern global financial architecture. Nowadays, the Ukrainian market of investment banking services is mostly represented by commercial banks, for which investment banking hasn't been the key functional area. Due to this situation there is a significant decrease in the efficiency of the investment banking services in Ukraine. The main reason for such trends is the high level of riskiness, which often provoked by investment banking operations. This issue raises the problem of necessity to divide the commercial and investment banking business.

Key words: investment banking, financial intermediary, corporate banking, Basel III.

Лапина Ю.Г.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ИНВЕСТИЦИОННОГО БАНКИНГА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В публикации рассматриваются вопросы анализа современных тенденций относительно особенностей развития инвестиционного банкинга в после кризисный период в развитых странах мира и в Украине. Приводится сравнительный анализ специфики функционирования данной специализированной банковской деятельности в условиях развития мировой финансовой архитектуры.

Ключевые слова: инвестиционный банкінг, фінансовое посередництво, корпоративные банковские услуги, Базель III.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На початку ХХІ століття найбільші банки розвинутих країн світу виступають в якості потужних фінансових посередників, що пропонують широкий комплекс фінансових послуг на міжнародних ринках, а також акумулюють та контролюють великі потоки капіталу. Передумовою даних існуючих тенденцій виступають трансформаційні процеси, що відбуваються на сучасному глобальному ринку корпоративних банківських послуг. Такі перетворення спонукали формуванню унікальних фінансових посередників, а саме, інвестиційних банків, що виступають суб'єктами господарювання, які надають специфічні послуги інвестиційного банкінгу та визначають загальні напрями діяльності на фінансових ринках. Отже, постає питання необхідності визначення основних тенденцій, що супроводжують інвестиційні банки за сучасних умов розвитку світової фінансової архітектури, а також виділення загальних факторів та проблем, що призводять до змін.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Важливо відмітити, що дослідженням проблематики функціонування інвестиційних банків займалися переважно іноземні науковці, такі як Моррісон А. Д. та Вільхельм В. Дж. (2007), Кларке Дж. та Хорана А. (2007), Шивдасані А. та Сонг В. (2010). У вітчизняній економічній науці питання реалізації специфічних інвестиційно-банківських послуг залишається відкритим і малодослідженим.

Цілі статті. Визначення особливостей розвитку сектору інвестиційного банкінгу в Україні у порівнянні з розвинутими країнами світу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В першу чергу, розглянемо еволюційні аспекти становлення досліджуваного процесу. Так, важливо зазначити, що на діяльність інвестиційних банків за останні десятиріччя значно вплинув закон Грамма-Ліча-Блайлі (GLBA), який 12 листопада 1999 р. підписав діючий на той час президент США Білл Клінтон. Даний нормативно-правовий акт полягав у скасуванні закону Гласса-Стігалла, прийнятого 1933 року, що розділяв діяльність комерційних і інвестиційних банків та їм об'єднуватися і надавати комплекс специфічних банківських послуг.

У результаті, універсальні банки намагалися отримати більш високий дохід, якого можна досягти лише беручи на себе необґрунтовані та незважені ризики при здійсненні тієї чи іншої операції, але не володіли особливим механізмом прийняття управлінських рішень на рівні корпоративного управління на відміну від інвестиційних банків. Паралельно з наведеним, закон GLBA дозволив інвестиційним банкам істотно збільшити рівень боргових зобов'язань і левериджу, він призвів до зростання уразливості банків у разі стрімкого падіння цін на іпотечні цінні папери, що в свою чергу призвело до глобальної фінансової кризи.

Важливо відмітити, що у період до світової фінансової кризи доходи від операцій інвестиційного банкінгу безперервно зростали протягом п'яти років і досягнули річного максимуму в 2007 році в обсязі 84,3 млрд. дол. США, що становило на 22% більше, ніж роком раніше, і більш ніж удвічі перевищило аналогічний показник 2003 року. Проводячи аналіз географічного розподілу, операцій інвестиційного банкінгу зауважимо, що фінансові установи США були основними суб'єктами отримання доходів від надання даних видів послуг у 2007 році, на дану країну припадало близько 53% від загального обсягу комісійних доходів. Європейські інвестиційні банки, включаючи банки країн Близького Сходу та Африки отримали в даний період часу близько 32% від загального доходу. Відносно азіатських інвестиційних банків, зазначимо, що комісійний дохід від надання інвестиційних операцій був стабільними протягом десяти років та становить приблизно 15%. Послуги інвестиційного банкінгу загалом зосереджені в невеликому числі найбільших світових фінансових центрів, зокрема, Лондонському Сіті, Нью-Йорку, Гонконзі й Токіо.

Виходячи з того, що під впливом кризових явищ в світовій економіці сфера інвестиційного банкінгу потребує особливої уваги в аспекті підвищення ефективності управління в спеціалізованих банках, необхідним постає виділення основних факторів, що впливають на особливості формування стратегії діяльності даних фінансових посередників за сучасних умов розвитку економічних відносин, а саме:

- посилення регулювання з боку контролюючих органів. У 2011 році Комісія з цінних паперів і бірж в США («SEC») розширила повноваження у сфері регулювання компенсаційних виплат, у частині виплачуваних бонусів вищому керівництву інвестиційних банків.

- підвищення уваги щодо питань прозорості та розкриття інформації. У 2010 році найпотужніші інвестиційні банки добровільно прийняли рішення про поширення бізнес-інформації, що в свою чергу призвело до можливості отримання більш чіткої картини про стан розвитку сектору інвестиційного банкінгу як для органів державного регулювання так і для суб'єктів, що надають посередницькі послуги на даному ринку фінансових послуг.

- зростання фінансових ринків країн, що розвиваються. Економіки країн, що розвиваються в даний період часу характеризуються динамічним зростанням, у поєднанні з незначною конкуренцією серед установ, що надають специфічні банківські послуги на зазначеній території, для існуючих глобальних інвестиційних банків відкриваються нові можливості для розвитку своєї діяльності. Але ризики, пов'язані з оперативними завданнями по експансії на ці нові ринки як і раніше залишаються потенційно недооціненими.

- проблема врегулювання конфлікту інтересів між стейкхолдерами. Інвестиційні банки повинні зосередитися на послугах і пропозиціях, за допомогою яких вони максимально знаходять компроміс між інтересами усіх стейкхолдерів. Це робить актуальним питання ефективних змін в частині корпоративного управління в інвестиційних банках.

- тенденція до зростання галузевої конвергенції. Консолідація між інвестиційними банками та фінансовими групами, які працюють у сфері інвестиційного банкінгу на сучасному етапі достатньо розвинута як на місцевому, регіональному, так і на глобальному рівнях. А, отже, зважена політика у питаннях злиттів та поглинань між даним учасниками фінансових відносин з метою подальшого найбільш ефективного розвитку, повинна бути максимально корисною [1, 2].

- реформування нормативно-правового забезпечення з боку державних органів влади, що здійснює безпосередній вплив на принципи діяльності сучасних інвестиційних банків, особливо у питаннях, що стосуються проблем управління ризиками. Зміни, які значно вплинули на найважливіше питання у сфері інвестиційного банкінгу, а саме, управління ризиками, відбулися у трьох основних напрямках, таких як, нормативно-правове регулювання та трансформація ринкової інфраструктури.

Розглядаючи зміни, що відбулися у середовищі функціонування інвестиційних банків, важливо відмітити, що найбільш гостро у кризовий та посткризовий періоди постала проблема мінімізації ризиків під час діяльності даних фінансових посередників. На сучасному етапі дане питання є одним з найбільш актуальних для інвестиційних банків в умовах невизначеності тенденцій розвитку фінансових ринків. Даний факт підтверджують спеціальні міжнародні правила з банківського регулювання, що регламентовані Базельським комітетом. Вони складаються з ряду документів, в яких встановлені вимоги до адекватності капіталу, нормативів ліквідності і стандартам корпоративного управління, декларованих у 1988, 2006, 2009 і 2011 роках.

Саме ці рекомендації є спробою забезпечення оптимальної системи внутрішнього контролю через використання показника адекватності капіталу як основного інструменту регулювання та управління ризиками. Проте, беручи до уваги події 2008 року, очевидним стає недосконалість існуючої системи вимог до управління ризиками в банках. Різниця в підходах до обчислення активів зважених за ризиками серед банків призвело до переоцінки рівня адекватності капіталу.

Таким чином, порівнюючи рекомендації базельського комітету минулої редакції з новим Базелем III, в якому основну увагу приділяється проблемі управління ризиками в банках, можна виділити наступні нововведення:

- 1) підвищення якості, прозорості та спроможності вимог до капіталу за допомогою введення обмежень для капіталу першого рівня;
- 2) підвищення вимог до покриття ризиків капіталом банку. Базельський комітет рекомендував збільшити вимоги до адекватності капіталу для покриття кредитних ризиків, що виникають в результаті операцій з деривативами, операціями репо та операціями з цінними паперами;
- 3) введення показника левериджу, не заснованого на ризиках;
- 4) введення стандартів короткострокової і довгострокової ліквідності;
- 5) створення буферів капіталу для формування резервів у період сталого розвитку, щоб використовувати їх для покриття збитків у кризові періоди.

Слід зазначити, що ні в Базелі I, ні в Базелі II не було перераховано вимог до стандартів корпоративного управління в банках. Проте, один з документів, які формують Базель III, випущений в 2010 р. повністю присвячений даній проблемі, що відображено і в його назві - Принципи Базельського комітету для удосконалення системи корпоративного управління в банках. Відповідно, принцип шість, присвячений проблемі управління ризиками, яка і є найбільш актуальною для інвестиційних банків на сучасному етапі розвитку. Він визначає його компоненти, вимоги до виконавчого директора з ризиків, його компетенцію, статус і ступінь незалежності, а також ресурси для внутрішнього контролю та кваліфікаційні вимоги.

Таким чином, рекомендації Базельського комітету формують регуляторну основу для всіх банків, однак інвестиційні банки, діяльність яких супроводжуються значними ризиками, як внутрішніми (банківськими), так і зовнішніми, є актуальними. Тому застосування деяких рекомендацій може призвести до специфічних наслідків. Одним з найбільш вагомих проблемних моментів є оцінка активів зважених за ризиками.

Відповідно до Базелем II інвестиційні банки мали відносно більш низьку щільність активів зважених за ризиками в порівнянні з універсальними банками, завдяки великим розмірам інвестиційного портфеля. Однак, у Базелі III підвищені вимоги до оцінки

ризиковості активів, що може призвести до збільшення щільності активів зважених за ризиками для даного типу банків, що в свою чергу призведе до недооцінки активів.

Ще один фактор, який має важливе значення для управління ризиками в інвестиційних банках - це тимчасова структура портфелю: довгострокові активи передбачають більш високі ризики за високого ступеня невизначеності можливих збитків. Однак інвестиційні банки набувають довгострокові активи, коли мають причини для підвищення питомої ваги ризикових активів у структурі портфелю.

Крім того, рівень адекватності капіталу може бути знижений у наслідок змін вимог до структури капіталу (привілейовані акції виключаються, субординований борг розподіляється на категорії, виділено додатковий рівня в структурі капіталу) (рис. 1).

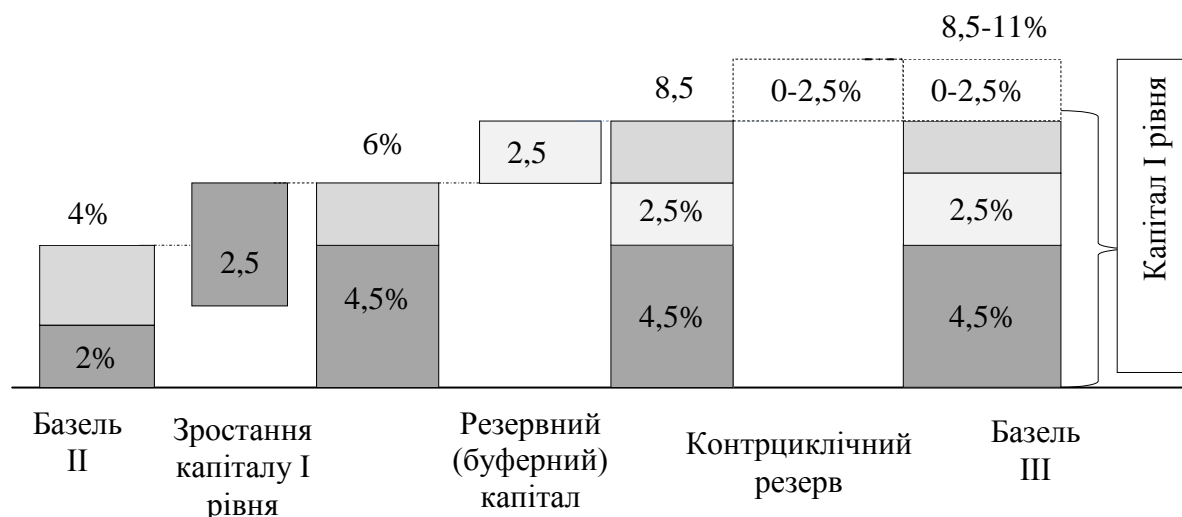

Рис. 1. Порівняння рекомендацій Базельського комітету щодо структури капіталу банку, редакції 2006 та 2010 років

Проаналізувавши основні тенденції розвитку діяльності інвестиційних банків світу, можна зробити наступні висновки та виділити основні зміни в сфері специфічної інвестиційно-банківської діяльності в після кризовий період, а саме, для багатьох інвестиційних банків кризовий та після кризовий період, а саме: перегляд бізнес-моделі інвестиційного банкінгу; зміна напрямків формування бізнес-стратегій на більш консервативні та зважені; перехід від стратегії, яка була заснована на використанні дешевих кредитів за умов ліберального регулювання, до стратегій експансії на фінансові ринки країн, що розвиваються, з пріоритетним розвитком напряму управління активами від імені клієнта.

Важливо відмітити, що у даний час де-юре інвестиційних банків в Україні не існує взагалі, а де-факто їх функції в повному обсязі виконують інвестиційні компанії. Дана ситуації пов'язана з тим, що згідно з наказом № 368/5 від 5.03.2012 «Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу» використовувати слово «банк» у назві дозволяється лише тим юридичним особам, які зареєстровані Національним банком України як банк і мають банківську ліцензію, виняток становлять міжнародні організації, що діють на території України відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та законодавства України [3]. У свою чергу, інвестиційна компанія згідно українського законодавства являє собою торговця цінними паперами, який, окрім провадження інших видів діяльності, може залучати кошти для здійснення спільного інвестування шляхом емісії цінних паперів та їх розміщення. Основною особливістю українських інвестиційних компаній є те, що вони в структурі системи послуг, що надаються, ідентичні до закордонних інвестиційних банків і включають в себе такі сфери специфічної інвестиційно-банківської діяльності як інвестиційний банкінг, керування активами, брокерські послуги, дослідження фінансових ринків.

Отже, в Україні актуальною є проблема створення, функціонування та подальшого розвитку сфера інвестиційного банкінгу. Це можна пояснити рядом причин, в першу чергу, неефективністю роботи комерційних банків у даній сфері, що полягає у короткострокових термінах кредитування, нерозвиненістю ринку синдикуваного кредитування, операцій зі злиттів та поглинань, високими відсотковими ставками за вказаними послугами, вибірково приймаючи участь у фінансуванні інвестиційних проектів. На сьогоднішньому етапі розвитку українські банки не являються активними учасниками ринків капіталів, поодинокі беруть участь у міжнародних інвестиційних проектах. Ключовою проблемою, яка пояснює дане становище, є те, що український фондовий ринок не є ефективним інструментом залучення коштів для розвитку реального сектору економіки, перерозподілу капіталів на користь ефективних галузей і підприємницьких структур.

Таким чином, фондовий ринок в Україні потребує розвитку та розширення з метою, по-перше, підвищення його ролі в залученні коштів та перерозподілі капіталу у національній економіці, по-друге, забезпечення розвитку ринку корпоративних цінних паперів, а також використання емісії середньо- і довгострокових цінних паперів цільового призначення. Як результат для ефективного функціонування фондового ринку необхідно забезпечити його професійними спеціалізованими фінансовими посередниками, такими як інвестиційні банки. Тому визначення сучасних тенденцій розвитку сфери інвестиційного банкінгу в Україні є вкрай важливим для аналізу проблем та перспектив їх вирішення в даному секторі.

Реальна практика в сфері інвестиційного банкінгу в Україні реалізується, в основному, через банки з іноземним капіталом, а саме, ІНГ-банк Україна (Голландія), UniCreditBank AG (Італія), DeutscheBank (Німеччина), Газпромбанк і СбербанкРоссии (Росія), BNP Paribas і Natixis (Франція), MorganStanley (США), RaiffeisenBankInternational AG (Австрія) та інші.

Неспроможність вітчизняних комерційних банків одноосібно надавати висококваліфіковані послуги інвестиційного банкінгу призводить до функціонування на українському ринку специфічних інвестиційно-банківських продуктів фінансових посередників переважно у вигляді універсальних банків з іноземним капіталом та інвестиційних компаній.

Проаналізувавши основні тенденції розвитку інвестиційного банкінгу в країнах світу та в Україні, можна зробити висновок, що вони мають вкрай різні сучасні умови реалізації даної діяльності та протилежні вектори подальшого розвитку (див. рис. 2).

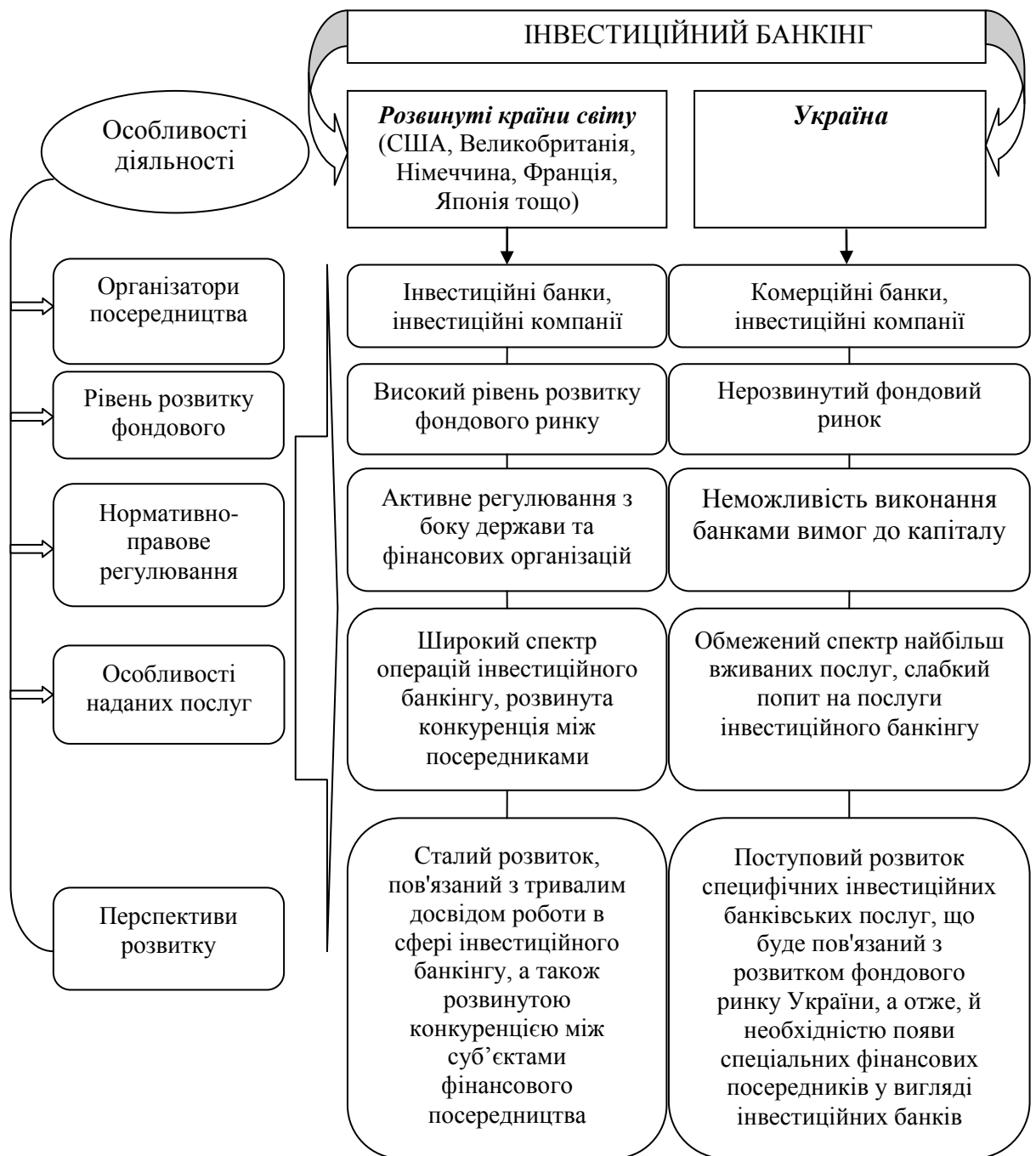

Рис. 2. Сучасні особливості розвитку сектору інвестиційного банкінгу в Україні в порівнянні з розвинутими країнами світу

Розглядаючи досвід розвинутих країн світу у секторі спеціалізованих інвестиційно-банківських послуг обов'язково необхідно брати до уваги особливості його розвитку закордоном під час розроблення нормативно-правової та рекомендаційної бази в Україні, а також в практиці реалізації інвестиційного банкінгу українськими банками. Однак повне наслідування досвіду не може бути застосоване у вітчизняних умовах, проте вивчення особливостей розвитку сфери інвестиційного банкінгу в глобальному масштабі змогу виділити відповідні форми та методи, які можуть бути апробованими і впровадженними в діяльності банків України.

Висновки. На сучасному етапі розвитку фінансового посередництва на вітчизняному ринку інвестиційного банкінгу функціонують переважно універсальні банки, для яких сфера інвестиційного банкінгу виступає одним із напрямів банківської діяльності. Така ситуація може призводити до значного зниження ефективності від наданих послуг як для клієнта, так і для самого банку. Основною причиною такої ситуації

стає висока ризикованість, яка супроводжує операції інвестиційного банкінгу. Змінити дану ситуацію на українському ринку послуг інвестиційного банкінгу можливо завдяки діяльності професійних спеціалізованих фінансових посередників, які займаються лише наданням специфічних банківських послуг.

Таким чином, однією з найпоширеніших проблем, яка вивчається закордоном, але якій не відведено належного місця в економічній літературі пострадянського простору, є питання необхідності розділення діяльності комерційних та інвестиційних банків. Проаналізувавши сучасні тенденції щодо розвитку ринку специфічних інвестиційно-банківських послуг в Україні, можна зробити висновок, що основними фінансовими посередниками в даній сфері на сучасному етапі розвитку економічних відносин є комерційні банки. Отже, постає питання оцінки ефективності роботи даних фінансових посередників на ринку інвестиційного банкінгу України задля обґрунтування необхідності розділення функцій комерційного та інвестиційного банку у вітчизняних економічних реаліях.

Список використаних джерел:

1. Financial Times. Investment Banking League Tables. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://markets.ft.com/investmentBanking/tablesAndTrends.asp>
2. Global Investment Banking Review. Thomson Reuters. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://share.thomsonreuters.com/PR/IB/Quarter_End/Q12013_Global_IB_Review.pdf
3. Міністерство Юстиції України Наказ: Про затвердження Вимог щодо написання найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0367-12>
4. Capizzi V. Investment Banking Services: Ownership Structures, Financial Advisory and Corporate Governance Models [Text] / V. Capizzi, R. Giovannini, G.M. Chiesti // International Journal of Business Administration. – 2010. - Vol. 1, No. 1. - p. 49.
5. Lartey R. Commercial banking and investment banking: separation vs. unification / R. Lartey // (May 5, 2012). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2055149> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2055149>

Рецензент: д.е.н., професор Костюк О.М.